

Sygn. akt II CSK 183/06

POSTANOWIENIE

Dnia 16 listopada 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A. J. i L. J.

przeciwko R. R. prowadzącemu działalność gospodarczą pod nazwą

Przedsiębiorstwo Handlowe Hurt Detal "F." w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 16 listopada 2006 r.,

skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 22 listopada 2005 r.,

odrzuca skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 30 lipca 2004 r. Sąd Okręgowy w G. oddalił powództwo o zwolnienie spod egzekucji spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego.

Sąd ustalił, że spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego położonego w G. przy ul. O. [...] pierwotnie należało do L. i M. małż. N., prowadzących działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej. Dnia 21 lipca 2000 r. Sąd Okręgowy w Z. wydał nakaz zapłaty, w którym nakazał L. i M. N. jako współnikom spółki, aby zapłacili solidarnie R. R. 141 996,67 zł z ustawowymi odsetkami. Egzekucja tej należności okazała się bezskuteczna.

Po umorzeniu postępowania egzekucyjnego R. R. stwierdził, że dłużnicy dnia 3 grudnia 1999 r. darowali spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego córce K. N., która sprzedała je – dnia 7 czerwca 2000 r. – babci E. N.

Dnia 13 marca 2001 r. Sąd Okręgowy w G.. – po rozpatrzeniu skargi pauliańskiej R. R. – wydał wyrok uznający obie umowy zbycia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego za bezskuteczne wobec niego i zezwalający mu na przeprowadzenie egzekucji sądowej z prawa stanowiącego przedmiot tych umów (sygn. akt I C .../00). Wyrok uprawomocnił się po oddaleniu apelacji E. N. Dnia 11 sierpnia 2001 r. R. R. powiadomił Spółdzielnię Mieszkaniową „G.” o treści tego wyroku i wniósł o wstrzymanie przyjmowania w poczet członków spółdzielni ewentualnych nabywców spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu do czasu rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

Po prawomocnym zakończeniu sprawy I C .../00 R. R. złożył wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, w którym domagał się zaspokojenia świadczenia objętego nakazem zapłaty z dnia 21 lipca 2000 r. ze spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego przysługującego – w chwili złożenia wniosku egzekucyjnego – powodom A. i L. małż. J. Komornik zajął to prawo dnia 6 czerwca 2002 r.

W toku rozpoznawania skargi pauliańskiej R. R. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu zostało dwa razy zbyte: E. N. sprzedała je R.J. dnia 28 marca 2001 r., a R. J. – A. i L. małż. J. dnia 28 maja 2001 r. Powodowie kupili spółdzielcze prawo własnościowe do lokalu mieszkalnego za pośrednictwem biura obrotu nieruchomościami. Przed sporządzeniem umowy pośrednik ustalił, że zbywca – R. J. – jest członkiem spółdzielni i nie ma przeszkód prawnych do sprzedaży prawa. O piśmie z dnia 21 sierpnia 2000 r., wysłanym przez pozwanego do spółdzielni mieszkaniowej, powodowie dowiedzieli się po otrzymaniu zawiadomienia od komornika, że przystępuje do opisu i oszacowania lokalu.

Sąd pierwszej instancji uznał, że powództwo o zwolnienie przedmiotu spod egzekucji (art. 841 § 1 k. p. c) jest nieuzasadnione. Skierowanie egzekucji do przysługującego powodom spółdzielczego prawa własnościowego do lokalu mieszkalnego nie narusza ich prawa. Pozwany – na podstawie wyroku uzyskanego w sprawie I C .../00 i zaopatrzonego w klauzulę wykonalności – może prowadzić egzekucję ze spornego prawa niezależnie do tego komu ono przysługuje w chwili wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Podstawę prawną tego uprawnienia stanowi art. 532 k.c. Osobą trzecią w rozumieniu tego przepisu jest bowiem nie tylko osoba, na której rzecz dłużnik wierzyciela, względem którego czynność prawna dłużnika została uznana za bezskuteczną, rozporządził prawem, ale także kolejne osoby będące – jak powodowie – nabywcami tego prawa.

Apelację powodów od tego orzeczenia Sąd Apelacyjny oddalił zaskarżonym wyrokiem.

Sąd odwoławczy uznał, że wyrok został wydany z naruszeniem art. 532 k.c. Z tego przepisu nie wynika bowiem uprawnienie pozwanego do prowadzenia egzekucji z spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego. Wprawdzie przytoczony przepis uprawnia wierzyciela, względem którego czynność dłużnika została uznana za bezskuteczną, do przeprowadzenia egzekucji z przedmiotu, który wskutek tej czynności wszedł z majątku dłużnika albo do niego nie wszedł, jednakże dotyczy to sytuacji, w której przedmiot ten znajduje się w majątku osoby pozwanej w sprawie o uznanie czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela za bezskuteczną. Wyrok uwzględniający

skargę pauliańską nie daje wierzycielowi „uprawnienia skutecznego niejako erga omnes”.

Zdaniem Sąd Apelacyjny nie ma jednak podstaw do uwzględnienia apelacji. Ocena zasadności powództwa wymaga bowiem – wobec bezspornego faktu, że powodowie nabyli spółdzielcze prawo własnościowe do lokalu mieszkalnego w toku sprawy I C .../00 – uwzględnienia konsekwencji wynikających z art. 192 pkt 3 k.p.c. Przytoczony przepis statuuje fikcję prawną, polegającą na tym, że zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa, objętych sporem, nie ma wpływu na bieg sprawy, a powaga rzeczy osądzonej wydanego w niej wyroku obejmuje także nabywcę. W konsekwencji to właśnie art. 192 pkt 3 k.p.c., pominięty przez Sąd pierwszej instancji z powodu przyjęcia innej koncepcji prawnej, powoduje, że pozwany, posiadając wyrok wydany w sprawie I C.../00 i nakaz zapłaty, może prowadzić egzekucję także przeciwko powodom.

W skardze kasacyjnej, opartej tylko na pierwszej podstawie, pełnomocnik powodów zarzucił naruszenie art. 192 pkt 3 k.p.c. Polega ono – jego zdaniem – na zastosowaniu przytoczonego przepisu „w sytuacji, w której nie było podstaw do zastosowania tego przepisu, albowiem nie można uznać, że przedmiotem sprawy o uznanie za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela czynności dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela jest spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu; przedmiotem sprawy o uznanie czynności za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela jest prawo do żądania uznania czynności prawnej za bezskuteczną a zbycie tego prawa w ogóle nie jest niemożliwe, co powoduje – wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego– że zapadły w sprawie wyrok nie odnosi skutku wobec powodów-nabywców spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, którzy nabyli to prawo w czasie trwania procesu o uznanie za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela czynności dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela”. Powołując się na tę podstawę, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ze względu na konstrukcję rozpoznawanej skargi kasacyjnej, w której skarżący w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzucili jedynie naruszenie art.

192 pkt 3 k.p.c., rozważenia wymaga przede wszystkim kwestia charakteru prawnego tego przepisu. Ze sformułowania art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. w zestawieniu z jego pkt 2 wynika bowiem, że pierwsza podstawa kasacyjna dotyczy jedynie naruszenia prawa niebędącego prawem procesowym. Powstaje zatem problem, czy przepis art. 192 pkt 3 k.p.c. można zaliczyć do przepisów prawa materialnego w rozumieniu art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. Wykluczenie takiej możliwości oznaczałoby bowiem, że skarga kasacyjna nie odpowiada wymaganiom przewidzianym w art. 398⁴ § 1 pkt. 2 k.p.c., ponieważ podstawa, na której została oparta, nie zwierałaby wskazania naruszonych przepisów prawa materialnego. Nie wchodziłaby też w grę możliwość rozpoznania zarzutu naruszenia art. 192 pkt 2 k.p.c. jako przepisu prawa procesowego z powodu oparcia skargi kasacyjnej wyłącznie na pierwszej podstawie z art. 398³ § 1 k.p.c. Sąd kasacyjny – zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. – jest związany granicami skargi kasacyjnej i zarzuty wykraczające poza powołaną podstawę skargi kasacyjnej (z wyjątkiem nieważności postępowania) nie mogą być brane pod rozwagę z urzędu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 r., II CKN 366/97, niepubl.)

Należy przypomnieć, że – zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem Sądu Najwyższego – przytoczenie podstaw skargi kasacyjnej i ich uzasadnienia polega najpierw na ogólnym określeniu wytykanych naruszeń prawa materialnego i przepisów postępowania, następnie na wskazaniu przepisów, które zostały naruszone (z podaniem numeru artykułu, paragrafu lub ustępu ustawy), a w końcu na wyjaśnieniu, na czym to naruszenie polegało. Skarga kasacyjna, która nie spełnia tego wymagania, jest dotknięta wadą nienaprawialną i podlega odrzuceniu, bez wzywania do jej usunięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1997 r., III CKN 29/97, OSNC 1997 nr 6-7, poz. 96; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2002 r., III CKN 1310/00, Lex nr 54502).

Sąd Najwyższy także wielokrotnie podkreślał, że – działając jako sąd kasacyjny – nie jest uprawniony do samodzielnego konkretyzowania zarzutów lub ryzykowania domysłów, jakiego przepisu prawa dotyczy podstawa skargi kasacyjnej. Jest tak również dlatego, że ustawodawca, wprowadzając przymus adwokacko-radcowski (art. 87¹ § 1 k.p.c.), postawił skardze kasacyjnej wysokie wymagania profesjonalne; wśród tych wymagań jest prawidłowe przytoczenie

podstaw oraz ich uzasadnienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 1996 r., I PKN 33/96, OSNAP 1997, nr 14, poz. 250; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 października 1997 r., II CKN 390/97, niepubl.). W tej sytuacji – wobec wyraźnego wskazania w podstawie skargi kasacyjnej jedynie art. 192 pkt 3 k.p.c. jako naruszonego przepisu prawa – przytaczane poza podstawą skargi kasacyjnej przepisy prawa materialnego nie mają znaczenia dla wskazanego przez skarżących zakresu naruszonych przepisów prawa.

Dla określenia charakteru prawnego danego przepisu nie jest istotne, w jakim akcie prawnym został on zamieszczony, ale o procesowym albo materialnym charakterze tego przepisu decydują jego teść i cel. Przepisami prawa materialnego są przepisy regulujące bezpośrednio stosunki cywilnoprawne między poszczególnymi podmiotami prawnymi (określają zachowanie tych podmiotów) oraz roszczenia wynikające z tych stosunków (nakładają obowiązki i przyznają prawa lub uprawnienia) łącznie z przepisami o zaskarżalności, wymagalności, terminach przedawnienia i terminach do sądowego dochodzenia tych roszczeń. Przepisami procesowymi są zaś normy instrumentalne, które określają drogę i sposób dochodzenia uprawnień wynikających ze stosunków cywilnoprawnych i norm materialnoprawnych.

Zdaniem skarżących przepis art. 192 pkt 3 k.p.c., choć zamieszczony w kodeksie postępowania cywilnego, jest przepisem prawa materialnego. Zbycie rzeczy lub prawa nie pozbawia – z mocy art. 192 pkt 3 k.p.c. in principio – legitymacji procesowej biernej zbywcy. Przepis w tej części jest zatem normą materialnoprawną – samoistną podstawą legitymacji zbywcy (tzw. substytucja albo podstawienie procesowe względne), który działa w imieniu własnym, ale na rzecz nabywcy.

Tego stanowiska nie można podzielić. Wprawdzie hipoteza normy prawnej zawartej w art. 192 pkt 3 k.p.c. odwołuje się do zdarzeń prawnych (zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa), jednakże treść hipotezy nie przesądza jeszcze o charakterze prawnym całej normy prawnej. Dokonując jej oceny, nie można bowiem pomijać dyspozycji analizowanej normy prawnej (zbywca nadal pozostaje stroną postępowania). Należy podzielić wyrażany w piśmiennictwie pogląd, że jeżeli

zdarzenia prawne ujęte w hipotezie analizowanej normy prawnej wywołują inne fakty procesowe (a nie fakty materialnoprawne), to należy przyjąć procesowy charakter całej normy prawnej. Mówiąc inaczej, w takim wypadku o charakterze normy prawnej decyduje jej dyspozycja.

Taka sytuacja zachodzi w przypadku analizowanej normy prawnej. Zbycie w toku procesu rzeczy lub prawa, będące niewątpliwie zdarzeniem prawnym, nie ma wpływu o ocenę charakteru prawnego całej normy prawnej, ponieważ decyduje o tej ocenie dyspozycja normy prawnej dotycząca kwestii procesowych. Utrzymuje ona dotychczasowy stan w zakresie stron postępowania. Zbywca, będący stroną postępowania, zachowuje nadal legitymację procesową, oderwaną jednak od sytuacji materialnoprawnej strony. W tym wypadku zachodzi jeden z przypadków tzw. podstawienia procesowego. Okoliczność, że procesowy charakter tej instytucji nie jest w zasadzie kwestionowany w piśmiennictwie, przemawia także na rzecz tezy, że przepis art. 192 pkt. 3 k.p.c. ma charakter procesowy.

Tej tezy nie podważa fakt, że podstawienie procesowe powoduje – co przyjmuje się zgodnie w literaturze i orzecznictwie – iż powaga rzeczy osądzonej wyroku wydanego z udziałem w procesie zbywcy rzeczy lub prawa obejmuje również ich nabywcę (tzw. rozszerzona prawomocność wyroku). W stosunku do nabywcy może być prowadzona egzekucja (art. 788 k.p.c.). Jej przeprowadzenie niewątpliwie wpływa na zmianę sytuacji materialnoprawnej między zbywcą a nabywcą rzeczy lub prawa. Nabywca może bowiem wystąpić przeciwko zbywcy z roszczeniem odszkodowawczym (art. 471 k.c.) bądź z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. Jednakże podstawy tych roszczeń nie będzie stanowiła norma art. 192 pkt 3 k.p.c. Zachowa ona mimo wszystko swój procesowy charakter. Celem unormowania przewidzianego w art. 192 pkt 3 k.p.c. jest jedynie stabilizacja procesu przez uniezależnienie jego toku od pozaprocesowych czynności dyspozycyjnych stron postępowania i wyeliminowanie możliwości „torpedowania” procesu przez zbycie rzeczy stanowiącej przedmiot sporu.

Konkludując, należy przyjąć, że przepis art. 192 pkt. 3 k.p.c. ma charakter wyłącznie procesowy. To oznacza, że skarga kasacyjna podlega odrzuceniu,

ponieważ dotknięta jest nienaprawialną wadą (podstawa, na której została oparta, nie zawiera wskazania naruszonego przepisu prawa).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji postanowienia (art. 398⁶ § 2 k.p.c.).